УДК 327: [339.942:620.91] (510+6)

Вишневецька К. В.

ЕНЕРГЕТИЧНА СТРАТЕГІЯ КИТАЮ В АФРИЦІ

Динамічний розвиток економіки Китаю поставив його перед проблемою нестачі енергоресурсів. На сьогодні ступінь залежності Китаю від нафти становить небезпеку для економіки країни. Китай змушений шукати нові джерела постачання енергоресурсів, в тому числі, і на Африканському континенті.

Ключові слова: *Китай, Африка, енергетичні ресурси, нафта, енергетична стратегія.*

В силу динамического экономического развития, Китай столкнулся с проблемой дефицита энергоресурсов. На сегодняшний день уровень зависимости Китая от нефти является небезопасным для экономики страны. Китай Должен искать новые источники поставки энергоресурсов, в том числе, и на Африканском континенте.

Ключевые слова: *Китай, Африка, энергетические ресурсы, нефть, энэргетическая стратегия.*

Rapid economic development of China caused the deficit of energy resources. Nowadays China's dependence of oil is dangerous for its economy. Chinese government has to look for new sources to supply the country with energy resources. One of these sources is African continent.

Key words: *China, Africa, energy resources, oil, energy strategy.*

Країни, які сьогодні є розвинутими, в минулому витрачали в процесі індустріалізації величезну кількість природних ресурсів, зокрема, енергетичних. Тепер країни, які розвиваються, перш за все, Китай, переживають ті ж процеси, і зростання енергоспоживання є необхідною умовою їх економічного і соціального розвитку. Але проблему для цих країн становить обмеженість запасів вуглеводнів. Ще на початку XXI ст. міністр природних ресурсів і землі КНР Тянь Фенгшан заявив, що запаси стратегічних ресурсів Китаю (передусім, енергетичних) демонструють зменшення здатності країни підтримувати швидке економічне зростання [1]. Так, за останні півстоліття ВВП КНР збільшився в 10 разів, а витрати мінеральних ресурсів – в 40 разів [2, с. 265]. Отже, сьогодні Китай стоїть перед проблемою нездатності забезпечити себе достатньою кількістю природних, а особливо енергетичних ресурсів, для підтримки свого економічного зростання.

Дослідженню даної проблеми присвячені праці російських та зарубіжних дослідників. Питання зовнішньоекономічної, а особливо, енергетичної стратегії як важливої складової частини зовнішньої політики Піднебесної розглянуто у монографії вченого-китаїста Я. М. Бергера «Економічна стратегія Китаю», в якій досліджено розвиток та функціонування китайської економічної стратегії, чинники її формування, зокрема, природні ресурси, її реагування на фінансово-економічну кризу та перспективи її розвитку [2]. Цій же проблемі присвячено частково і наукове видання під редакцією колишнього директора Казахстанського інституту стратегічних досліджень при Президенті Республіки Казахстан М. С. Ашимбаєва «Політика КНР на сучасному етапі: реалії та перспективи», в якій проаналізовано ідеологічні засади та механізм реалізації зовнішньої політики Китаю, стратегію КНР в Євразії і на Заході, розглянуто проблему військової модернізації КНР; окремий розділ присвячено аналізу нафтогазової галузі Китаю [10]. Значний внесок у розробку даної проблематики зробили такі дослідники: Д. Бабаян, Т. Л. Дейч, Д. В. Долгушев, С. Костелянець, Т. П. Лебедєва, В. В. Самарцев, Р. І. Томберг, А. В. Чичкін, E. S. Downs [1; 4; 5; 8; 9; 11; 12; 13; 15]. Особливо слід підкреслити праці Т. Л. Дейч, спеціаліста в сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики африканських країн, автора кількох монографій, присвячених політиці Китаю в Африці.

Переходячи до змісту статті, необхідно, в першу чергу, з'ясувати, які ж причини зростання енергоспоживання в Китаї? По-перше, великі темпи урбанізації в країні – міський житель споживає в 2,5 рази більше енергії, ніж сільський. По-друге, швидке зростання внутрішнього споживання, зокрема, розширення автомобільного ринку, що є основною причиною збільшення потреби у нафті (близько 80 % нафти, що використовує КНР, йде на обслуговування автотранспорту). І, звісно, стрімке зростання китайської економіки [2, с. 190].

Якщо розглядати структуру енергоспоживання КНР, то «левову» частку становить вугілля – 71 %,

19 % – нафта, 3 % – природний газ, 6 % – гідроенергія [10, с. 56]. Сьогодні Китай взяв курс на збільшення виробництва атомної енергії, однак її частка становить лише 1 % від загального енергоспоживання, що дає підстави говорити про малу вірогідність серйозної зміни структури споживання енергії за рахунок цього. З іншого боку, спостерігається тенденція щодо зростання споживання нафти та природного газу, і відповідно – зменшення використання вугілля у народному господарстві [10, с. 210]. Це призводить до зростання залежності КНР від імпорту вуглеводнів, оскільки, якщо власних запасів вугілля Китаю буде достатньо на середньострокову перспективу (країна посідає третє місце у світі за кількістю запасів вугілля), то «чорне золото» КНР почала ввозити вже в 1993 р., а в 2009 р. стала другим після США найбільшим імпортером нафти.

Вже сьогодні залежність Китаю від імпорту нафти досягла 55 % і в подальшому буде зростати [7]. Згідно із прогнозами Barclays, імпорт нафти до КНР зросте до 2015 р. до 13,6 млн барелів на день [6] (при існуючому рівні в 10,7 млн барелів в 2012 р. [13]).

Сьогодні Піднебесна є другим (після США) найбільшим імпортером нафти. Ця загрозлива тенденція змушує КНР диверсифікувати джерела поставок енергоресурсів. І «однією з головних «страв» в глобальному ресурсному «меню» Пекіна» стала Африка [11, с. 2]. Зараз Китай імпортує близько 35 % неочищеної нафти з Африканського континенту [8]. Основними партнерами Пекіна в цій сфері є Ангола (задовольняє 14 % китайського імпорту нафти) і Судан (відповідно – 9 %) [4, с. 28]. Нігерія, Алжир, Єгипет, Чад, Кот-д'Івуар, Габон, Екваторіальна Гвінея, Мозамбік, Сан-Томе і Принсіпі, Мадагаскар також стали об'єктами його уваги. Аналіз діяльності Піднебесної в цих країнах дозволяє казати про існування енергетичної стратегії Китаю в Африці. Основними суб'єктами, які розробляють її та втілюють є Комісія національного розвитку і реформування, Міністерство торгівлі, Міністерство зовнішніх справ, «Export-Import Bank», китайські національні компанії (найбільші – CNPC (Китайська національна нафтова корпорація), Sinopec Group (Китайська національна нафтохімічна корпорація), CNOOC (Китайська національна офшорна нафтова корпорація) та приватні компанії [14]. Уряд КНР всіляко заохочує китайські компанії інвестувати в мінерально-сировинний сектор африканської економіки. Оскільки африканський інвестиційний клімат не можна назвати сприятливим, через значний рівень ризику для інвесторів, було створено Фонд в розмірі 5 млрд дол., саме з метою покриття цих ризиків. Крім того, китайський уряд підписав угоди про взаємний захист капіталовкладень з 28 африканськими країнами [4, с. 27].

Стратегія Китаю в цих країнах є відмінною від західної. В її основі лежать т. зв. «8 принципів Чжоу Еньлая», що й визначає її привабливість для африканських партнерів [9]. Основні її переваги для партнерів Китаю:

– готовність до співробітництва з будь-якою країною, незалежно від того, чи є її режим демократичним, чи диктаторським (що стало приводом для звинувачень з боку США);

– невтручання у внутрішні справи країн-партнерів (у т. ч., у сферу дотримання прав людини); надання величезних кредитів на пільгових умовах без необхідності звітувати про цільове використання коштів;

– інвестування в будівництво інфраструктурних об'єктів (деякі аналітики пов'язують економічне зростання в Африці саме з китайськими інвестиціями [8]).

У той же час, така стратегія створює відчутні переваги і для Піднебесної:

– отримання доступу до африканських надр;

– сприяння зростанню китайської економіки (оскільки за умовами договорів всі підряди на будівництво передаються китайським компаніям);

– працевлаштування безробітних китайців і зменшення демографічної напруги в самому Китаї (звісно, китайські компанії при будівництві інфраструктурних об'єктів використовують китайську робочу силу, а не місцеву, оскільки перша є дешевою, більш кваліфікованою і більш ефективною (в тому плані, що китайські робітники, емігруючи до Африки, не беруть із собою сім'ю);

– створення позитивного іміджу Пекіну (позиціювання себе як «опікуна», який прагне покращити життя африканців), і, нарешті, зростання авторитету Китаю у світі, і розширення географії його геополітичного впливу.

Важливою частиною енергетичної стратегії Китаю в Африці є зміцнення співробітництва, шляхом проведення самітів «Китай – Африка» (під час яких Пекін заявив про збільшення розміру фінансової допомоги країнам континенту. Наприклад, у 2008 р. Пекін надав Анголі кредити на суму 4,5 млрд дол. з метою реалізації ряду інфраструктурних проектів, а Судану – 4 млрд дол. [13]) і візитів китайських високопосадовців (наприклад, взимку минулого року голова МЗС Ян Цзячі здійснив турне по країнам Африки).

Активна енергетична політика Пекіна на африканському континенті, на думку деяких дослідників, призвела до стратегічного суперництва із США та ЄС, які вважають Африку сферою свого впливу, (в цьому плані наводяться дані щодо створення AFRICOM, метою якого буде силове стримування китайського впливу [12]), а також з іншим азіатським гігантом – Індією (в 2005 р. М. Сінгх навіть закликав країну рішуче протидіяти агресивним китайським нафтовим корпораціям). Однак, на даному етапі підстав для такого суперництва бути не може, що підтверджується такими фактами: китайські компанії поки не є домінуючими в африканських країнах із найбільшими підтвердженими запасами вуглеводнів, крім Судану (Китай поглинає 40 % нафти, що експортує ця країна). Але і тут всі звинувачення є безпідставними, оскільки КНР лише заповнює вакуум, який утворився в суданському нафтовому секторі після

того, як провідні західні компанії покинули Судан через значний ризик і проголошення політики «неспівробітництва» із країнами, що належать до «вісі зла»); інвестиції Китаю в нафтовий сектор становлять лише 3 % від загальної суми вкладів всіх енергетичних компаній в Африку; китайські підприємства видобувають набагато менше вуглеводнів, ніж західні, чи навіть африканські компанії [15]. Однак у майбутньому стратегічне суперництво між Китаєм та іншими споживачами енергоресурсів стане реальністю, враховуючи явне бажання Китаю розширити присутність на цьому континенті та небажання західних країн поступатись місцем, а також, загальносвітову картину загострення боротьби за отримання енергоресурсів, кількість яких має стійку тенденцію до зменшення.

Необхідно зазначити, що, не дивлячись на достатньо високий рівень ефективності китайської енергетичної стратегії в Африці, на шляху до її реалізації стоять такі проблеми:

– розходження (в деяких випадках) комерційних інтересів китайських енергетичних корпорацій із стратегічними інтересами китайського уряду, а також, конкуренція між самими китайськими компаніями, що заважає втіленню енергетичної політики Піднебесної;

– несприятливий інвестиційний клімат (політична нестабільність, збройні конфлікти та війни, високі тарифні бар'єри, корупція, погана інфраструктура) та прямі загрози життю китайських робітників в ході виступів антиурядових сил;

– недостатнє технологічне забезпечення для розробки важкодоступних родовищ та низький рівень екологічної безпеки китайських підприємств;

– невдоволення деяких африканських країн з приводу того, що китайська політика ставить їх у залежність від Пекіна і унеможливлює реформування їх економіки;

– у майбутньому – активна протидія з боку інших країн-імпортерів енергоресурсів як результат загострення суперництва за доступ до них.

Отже, сьогодні Китай стоїть перед проблемою зростання залежності від енергоспоживання, що змушує його шукати нові джерела постачань енергоресурсів, такі як африканські країни. Енергетична стратегія КНР в Африці має численні переваги над західною стратегією, що визначає високий рівень її ефективності. Однак на шляху реалізації цієї стратегії стоять деякі труднощі, які Китаю доведеться подолати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабаян Д. Совокупная мощь КНР (Часть 2) [Электронный ресурс] / Д. Бабаян // New Eastern Outlook. – 2010. – 23 мая. – Режим доступу : http://www.journal-neo.com/?q=ru/node/494.
2. Бергер Я. М. Экономическая стратегия Китая / Яков Михайлович Бергер. – М. : ИД «ФОРУМ», 2009. – 560 с.
3. Дейч Т. Л. Китайский капитал на рынках Африки / Т. Л. Дейч // Азия и Африка сегодня. – 2008. – № 9. – С. 26–32.
4. Дейч Т. Л. «Антикризисная» стратегия Китая в Африке / Татьяна Лазаревна Дейч // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 8. – С. 15–20.
5. Долгушев Д. В. Энергетическая безопасность Китая: проблемы и вызовы [Электронный ресурс] / Дмитрий Валерьевич Долгушев // X Международная научно-практическая конференция студентов, аспирантов и молодых ученых «Актуальные проблемы гуманитарных наук». – 2011. – Режим доступа : http://conferences.tpu.ru/archive/2011-god/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferencziya-studentov,-aspirantov-i-molodyix-uchenyix.html.
6. Ежесуточное потребление нефти в Китае вырастет до 13,6 млн к 2015 г. – прогноз Barclays [Электронный ресурс]. – 2011. – 24 ноября. – Режим доступа : http://www.oilcapital.ru/downstream/130407.html.
7. Китай впервые перегнал США по степени зависимости от импорта нефти [Электронный ресурс]. – 2011. – 4 августа. – Режим доступа : http://russian.china.org.cn/exclusive/txt/2011-08/04/content_23140942.
8. Костелянец С. США, Китай и нефть в Судане и Чаде [Электронный ресурс] / Сергей Валерьянович Костелянец // New Eastern Outlook. – 2010. – 9 февраля. – Режим доступа : http://www.journal-neo.com/?q=ru/node/169.
9. Лебедева Т. П. Энергетическая безопасность Китая как геополитическая проблема [Электронный ресурс] / Татьяна Павловна Лебедева // Государственное управление. Электронный вестник. – 2010. – № 24. – Режим доступа : http://e-journal.spa.msu.ru/images/File/2010/24/Lebedeva_Mramorova.pdf.
10. Политика КНР на современном этапе: реалии и перспективы: Научное издание / под ред. Ашимбаева М. С. – Алматы : Казахстанский Институт Стратегических Исследований при Президенте РК, 2005. – 232 с.
11. Самарцев В. В. Китай скупает ресурсы / Виталий Владимирович Самарцев // Азия и Африка сегодня. – 2010. – № 10. – С. 2–7.
12. Томберг Р. И. Китайская «экспансия» как ресурсная составляющая международных конфликтов в Африке [Электронный ресурс] / Роман Игоревич Томберг // Вестник МГИМО-Университета. – 2008. – № 3. – Режим доступа : http://www.vestnik.mgimo.ru/fileserver/03/vestnik_03-09.pdf.
13. Чичкин А. В Китае резко повысился спрос на нефть [Электронный ресурс] / Алексей Чичкин // Российская газета. – 2013. – 9 октября. – Режим доступа : http://www.rg.ru/2013/10/09/neft-site-anons.html.
14. China's Energy Strategy and the Role of Gov't Oil in Africa [Electronic resource]. – 2011. – 4 May. – Режим доступу : http://www.energychinaforum.com/news/50189.shtml.
15. Downs E. S. The Fact and Fiction of Sino-African Energy Relations [Electronic resource] / E. S. Downs. – Режим доступу : http://www.wsichina.org/cs7_3.pdf.

Рецензенти: Тригуб П. М., д.і.н., проф.;
Корновенко С. В., д.і.н., проф.

© Вишневецька К. В., 2014 *Дата надходження статті до редколегії 21.11.2013 р.*

ВИШНЕВЕЦЬКА Катерина Вікторівна – магістрантка Чорноморського державного університету ім. Петра Могили.

Коло наукових інтересів: економічна історія Китаю.